

Reetta Myllyviita

**HYVINVOINTITALOUS – NÄKEMYS
TOIVOTUSTA TULEVAISUUDESTA**
Sisällönanalyysi hyvinvointitalouden käsitteestä
Sosten julkaisuissa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatin tutkielma
Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Reetta Myllyviita: Hyvinvointitalous – näkemys toivotusta tulevaisuudesta. Sisällönanalyysi hyvinvointitalouden käsitteestä Sosten julkaisuissa.

Kandidaatin tutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimus

Toukokuu 2022

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisena hyvinvointitalouden käsite näyttäytyy Sosten asiantuntijajulkaisuissa sekä millainen on hyvinvointitalouden käsitteen suhde talouden nykykäsitteisiin. Tutkielman tavoitteena on selkeyttää hyvinvointitalouden käsitettä tarkentamalla sen määrittelyä ja talouskäsitteitä. Hyvinvointitalouden käsitteen pohtiminen voi edistää myös sen vakiintumismahdollisuuksia yhteiskunnallisena vaikuttajana ja poliittisena keskustelijana.

Tutkielman aineisto koostuu kahdesta Suomen sosiaali- ja terveysalan järjestöjen kattojärjestö Sosten tuottamasta asiantuntijajulkaisusta. Tutkielma on laadullinen tutkimus ja sen tutkimusmenetelmänä on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Tutkielman teoreettisena jäsennyksenä toimii valtavirtaiseksi talouskäsitteeksi mielletty uusklassinen taloustiede sekä sen uusliberalistinen toimintaympäristö.

Tutkielman perusteella hyvinvointitalouden käsite näyttäytyy toisaalta potentiaalisena valtavirtatalouden kritisoijana ja toisaalta riittämättömänä vastaamaan kaikkiin kohtaamiinsa haasteisiin. Sen ansioiden nähdään kyky paikantaa ja tarjota ratkaisuja monen tasoisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Hyvinvointitalous haastaa uusklassisen taloustieteen perusoletuksia ihmisestä ja talouspolitiikan tieteellistetyistä luonteesta. Toisaalta se ei ole kategorisesti vastahankainen kaikille uusklassisen taloustieteen teoretisoinneille. Merkittävimpinä rajoituksina nähdään hyvinvointitalouden jääminen toimintakenttänään, eli vallitsevan talousparadigman vangiksi sekä liian kesynä kuultu muutospuhe.

Tutkielma vahvistaa aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä ehdotuksia hyvinvointitalouden kyvystä hahmotella ratkaisumahdollisuuksia yhteiskunnallisiin ongelmiin ja hyvinvoinnin vajeisiin. Esiin nousee myös hyvinvointitalouden kyky toimia mahdollisena vastavoimana sosiaalisen alueen kapeutumisen trendille sekä universalismin ja hyvinvointivaltion kyseenalaistumisen kehityskuluille.

Avainsanat: Hyvinvointitalous, uusklassinen taloustiede, hyvinvointi, uusliberalismi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Tutkielman taustoitus ja keskeiset käsitteet.....	2
2.1. Sosten esittely.....	2
2.2. Hyvinvointitalous meillä ja muualla.....	3
2.3. Hyvinvointi hyvinvointitaloudessa	5
2.4. Nykykäsitykset taloudesta	7
2.4.1. Uusklassisen taloustieteen ja uusliberalismin liitto.....	10
3. Tutkimusaineisto ja eettiset kysymykset	13
3.1. Tutkimusasetelma ja analyysiprosessi	14
4. Näkemyksiä hyvinvointitalouden käsitteestä	15
4.1. Potentiaalinen ratkaisija ja paremman politiikan tekijä	15
4.2. Investointi tulevaisuuteen ja vastalause valtavirtataloustieteelle	17
4.3. Riittämätön ja rajallinen.....	19
5. Hyvinvointitalouden käsitteen ja talouden nykykäsitysten suhde	22
5.1. Uusklassisen taloustieteen ihmiskuvan laajentaminen	22
5.2. Investointimyönteisyyden lisääminen ja talousrakenteiden taivuttelu	23
5.3. Taloustieteen uudelleenpolitisointi	25
6. Johtopäätökset ja pohdinta	27
Lähteet	31

1. Johdanto

Kun Suomi aloitti Euroopan unionin puheenjohtajamaana vuonna 2019, oli sillä uusi käsite vietävänä kansainvälisiin pöytiin: hyvinvointitalous. Uusi avaus sai lämpimän vastaanoton EU:ssa ja puhutaan siitä kohtuullisesti jo Suomessakin. Hyvinvointitalous on sopivasti raikas ja tuttu ja sen tavoitteet on hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikkaan tottuneen helppo jakaa. Hyvinvointitaloudella on kyky kyseenalaistaa hyvinvointivaltiota purkavaa ja talouskasvua korostavaa vaihtoehtotonta politiikkaa. Reijo Väärälä kysyy artikkelissaan (2011, 31), mikä olisi sellainen sosiaalista validoiva eetos, jolla on kykyä nousta talouspuheen rinnalle. Kysymyksen innoittamana olen halunnut tutkielmassani selventää hyvinvointitalouden käsitettä ja pohtia sen mahdollisuuksia toimia Väärälän ja monien muiden peräänkuuluttamana yhteiskunnallisena eetoksena.

Hyvinvointitalouden käsitteen lanseeraaminen ja leviäminen tuntuu ilmentävän aikamme kehityskulkuja talouden korostetusta asemasta ja sosiaalisen vanhanaikaistamisesta. Karjalainen ja Palola ovat pohtineet artikkelissaan (2011) sosiaalipolitiikan ja laajemmin ”sosiaalisen” alueen kaventunutta tilaa talouden ohjaamassa yhteiskunnassa (myös Julkunen 2001). Talouskasvua haetaan vastuun siirtämisellä yksilölle, kontrollin ja aktivoinnin lisäämisellä sekä julkisen vastuunoton heikentämisellä (Väärälä 2011, 39). Ero on selkeä hyvinvointivaltion kasvattamisen aikoihin, jolloin sosiaalimenojen kasvua pidettiin ylpeästi merkinä sosiaalisten oikeuksien paranemisesta (Julkunen 2001, 143).

Tässä tutkielmassa perehdyn hyvinvointitalouden käsitteeseen Suomen sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö Sosten tuottamissa asiantuntijajulkaisuissa. Tutkielmani tarkoituksena on selkeyttää hyvinvointitalouden käsitettä tutkimalla sisällönanalyysin keinoin, mitä eri alojen asiantuntijat siitä puhuvat. Etsin vastausta siihen, millaisena hyvinvointitalouden käsite nähdään Sosten asiantuntijajulkaisuissa. Lisäksi pohdin, millainen on hyvinvointitalouden käsitteen suhde talouden nykykäsitteisiin.

Talouspolitiikan tärkeimpänä toimijana on perinteisesti pidetty kansallisvaltioita. Kansalaisyhteiskunta on kuitenkin saanut entistä enemmän jalansijaa talouspolitiikkojen haastamisessa ja uusien talousmallien ehdottamisessa. Tämä liikehdintä on nostanut näkyviin kysymyksen talouden demokratiasta. Talouskäsitteiden monen tasoinen analysoiminen voisi edistää uusien näkökulmien ja yhteiskuntateorioiden löytymistä. (Tolonen ym. 2016, 16.) Hyvinvointitalousajattelun leviäminen ja pitkäjänteinen kehittäminen voidaan nähdä yhtenä

osoituksena tästä kansalaisyhteiskunnan mukaantulosta talouspolitiikan muotoilujen kentälle.

Hyvinvointitalouden käsitteen tutkimista perustelee sen leviäminen Suomen hallintoelimiin sekä Suomen rajojen ulkopuolelle, nykyinen laaja-alainen kestävyyskriisi sekä taloudellisten paradigmojen kyseenalaistukset. Riittävä käsitelmärittely voi tukea hyvinvointitaloudellisen ajattelutavan konkreettisia käyttöönottoja eri yhteiskunnan osa-alueilla sekä edistää hyvinvointitalouden tavoitteiden toteutumista. Käytän tutkielmassani taloustieteellistä sekä sosiaalipoliittista kirjallisuutta.

Aloitan esittelemällä aineiston julkaisijaorganisaatio Sosten ja määrittelemällä työn kannalta keskeisimmät käsitteet. Sen jälkeen syvennyn talouden nykykäsityksistä käytävään keskusteluun ja muodostan sen pohjalta tiivistetyn talouskäsityksen tutkielmani analyysin tueksi. Lopuksi teen yhteenvedon ja pohdin aiheen käsittelyn kannalta tärkeimpiä havaintoja.

2. Tutkielman taustoitus ja keskeiset käsitteet

2.1. Sosten esittely

Hyvinvointitalouden käsitteen kehittämistyössä meritoitunut Suomen Sosiaali ja Terveys Ry, lyhyemmin Soste, on valtakunnallinen sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. Se kokoaa yhteen yli 240 sosiaali- ja terveysalan järjestöä sekä muita yhteistyöjäsentahoja. Soste perustettiin vuonna 2011, kun Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto (STKL), Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys (YTY) sekä Terveiden edistämisen keskus (Tekry) yhdistyivät. Sosten toiminnan pääasiallinen rahoittaja on Veikkaus. (Soste 2021a.)

Sosten lanseeraama visio ”yhdessä tehty hyvä elämä kaikille” läpäisee järjestön kaikkea toimintaa. Kotimaassa Soste tekee edunvalvontaa sosiaali- ja terveysjärjestöille ja tukee järjestöjen toiminnan kehittämistyötä. Lisäksi Soste tekee vaikuttamistyötä ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi ja hyvinvointitalousajattelun edistämiseksi eri yhteiskuntapolitiikan lohkoilla. Toiminnan tarkoituksena on tiedontuotannon, päättäväisvaikuttamisen ja verkostoitumisen keinoin edistää edellä mainittuja tavoitteita ja vakiinnuttaa Sosten asema yhteiskuntapoliittisena asiantuntijana. (Soste 2018.)

Kansainvälisessä toiminnassaan Soste keskittyy etenkin EU-asioihin, koska EU vaikuttaa suuresti sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaedellytyksiin Suomessa. Euroopan unioniin kohdistuvassa vaikuttamistyössä painopisteet ovat muun muassa köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnassa, hankinta- ja valtiontukisääntelyssä, terveysalan toimintaohjelmissa ja kansanterveysasioissa. Soste seuraa ja osallistuu myös globaaliin sosiaali- ja terveyspolitiikkaan kansainvälisten verkostojen kautta. Erityisen kiinnostunut Soste on YK:n ja sen erityisjärjestöjen, kuten WHO:n politiikasta. Globaalissa toiminnassa Sosten keskeisiä teemoja ovat muun muassa kestävä kehitys, perusturva ja hyvinvointitalousajattelun edistäminen. (Soste 2021b.)

Sosiaali- ja terveysalan järjestötoimijat työskentelevät moninaisten hyvinvointivajeisiin liittyvien ongelmien kanssa. Yhtenä mahdollisena ongelmien ratkaisijana voidaan Sosten mukaan pitää hyvinvointitaloudellisen ajattelun vahvistumista yhteiskunnassa. Tätä tavoitellaan niin Sosteen kuuluvissa järjestöissä kuin laajemminkin koko yhteiskunnassa. Samaan aikaan itse järjestöt kohtaavat uudenlaisia rahoitushaasteita. (Soste 2021a.) Voidaankin ajatella, että hyvinvointitalousajattelun vahvistuminen auttaisi ratkaisemaan paitsi järjestöjen toiminnan kohteena olevia ongelmia, myös järjestöjen rahoitusvaikeuksia. Hyvinvointitalousyhteiskunnassa järjestöjen työ saisi sille kuuluvan tunnustuksen ja sitä myötä turvatun rahoituksen.

2.2. Hyvinvointitalous meillä ja muualla

Hyvinvointitalouden tavoitteena on mahdollistaa arvokas ja oikeudenmukainen elämä kaikille ihmisille luonnon kantokyvyn rajoissa. Taloutta halutaan mitata kasvulukujen rinnalla hyvinvointia kuvaavilla indikaattoreilla. Amerikkalais-australialainen ekologinen ekonomisti ja julkisen politiikan professori Robert Costanza määrittelee artikkelissaan (2020, 400) hyvinvoinnin koostuvan hyvinvointitalousajattelussa fyysisen ja psyykkisen terveyden lisäksi tasavertaisesta mahdollisuudesta osallisuuteen ja vaikuttamiseen, oikeudenmukaisesta kohtelusta, hyvistä sosiaalisista suhteista sekä ympäristön hyvinvoinnista (myös Coscieme ym. 2019.) Kestävyyden ja ympäristön teemoihin erikoistunut tutkija Luca Coscieme (2019) kuvailee, että hyvinvointitaloudessa annetaan arvoa sellaiselle taloudelliselle toiminnalle, jonka seurauksena ihmisten ja luonnon hyvinvointi voivat lisääntyä. Taloudellisen toiminnan

keskiöön ei siis enää laiteta talouskasvua, sillä talouskasvun ja hyvinvoinnin lisääntymisen yhteyden katsotaan länsimaisessa kontekstissa katkenneen¹ (Joutsenvirta ym. 2016, 70).

Hyvinvointitaloudellisen ajattelun juurina voidaan pitää ekologista taloustiedettä (Coscieme ym. 2019). Tällä taloustieteen haaralla on pitkä historia, mutta vakiintuneemman muotoilun se sai vuonna 1988 perustetun *International Society for Ecological Economics* -yhteisön ja akateemisen *Ecological Economics* -julkaisusarjan myötä (Costanza 2020). Ekologisen taloustieteen tavoitteena on ollut joka ymmärtää ihmisen ja luonnon välisiä yhteyksiä ja johtavat lopulta ekologisesti kestävään maailmaan. Taustalla on ollut oletus niukoista luonnonvararesursseista, joiden mahdollisimman tehokas ja oikeudenmukainen käyttö on toiminnan keskiössä. Ekologisen taloustieteen voimakkain painotus on perinteisesti ollut luonnon arvokkuuden kunnioittamisessa. (Naskali 2015, 256.)

Coscieme ym. kuvailevat artikkelissaan (2019) hyvinvointitaloutta yhtenä vaihtoehtona poliittisen kehityksen ohjaamiseen. Kirjoittajat erittelevät hyvinvointitalouden pääperiaatteita, joiden edistäminen on toiminnan tavoitteena: planetaarisissa rajoissa eläminen, terveyden ja mahdollisuuksien tasapuolisen ja tehokkaan jakautumisen varmistaminen sekä hyvinvointitavoitteen tuominen poliittisen päätöksenteon ytimeen. Näin hyvinvointitalous voisi tuottaa kokonaisvaltaisemman kuvan taloudellisesta toiminnasta, kuin meidän aikamme valtavirtainen taloustiede pystyy tuottamaan. Fioramonti ym. (2022) mukaan hyvinvointitaloustoimijoilla on kykyä kehittää sellaisia työkaluja ihmisen ja talouden hyvinvoinnin seuraamiseen, jotka ottavat huomioon markkinoiden lisäksi yhteiskunnan muilla osa-alueilla tapahtuvan toiminnan vaikutukset. Näin se voi tuoda näkyvyyttä niille toimijoille, jotka perinteisesti on marginalisoitu talouden kentällä (Fioramonti ym. 2022).

Erilaiset ”talous” -päätteiset hyvinvointia tai ekologiaa korostavat suuntaukset voidaan nähdä ovina, jotka johtavat samaan taloon. Costanza (2020, 5) huomauttaakin näiden suuntausten tavoitteiden olevan usein yhteisesti jaettuja. Huomion kiinnittäminen yhteneväisyyksiin erojen sijaan voisi auttaa löytämään ne teoretisoinnit, jotka parhaiten auttavat toimijoita pääsemään yhteisiin tavoitteisiinsa. (Costanza 2020, 5.)

¹ Talouskasvun merkitys hyvinvoinnin kasvattamisessa on kiistaton, kun puhutaan suurien massojen köyhyydestä nostamisesta. Vaurastuneissa maissa talouskasvun ja hyvinvoinnin suhde on kuitenkin heikentynyt tai katkenut. Hyvinvoinnin talouskasvuedellytys on silti jäänyt kummittelemaan moniin politiikkapapereihin. (Hagfors & Kajanoja 2011, 169.)

Hyvinvointitaloudellisia ideoita ja toimia on syntynyt samanaikaisesti toisistaan erillisissä konteksteissa ja maailmankolkissa. Suomessa hyvinvointitalouden käsite sai alkunsa Sostessa, jossa tavoitteeksi asetettiin juurruttaa hyvinvointitaloudellista ajattelua yhteiskuntaan tekemällä suunnitelmallista käsitelmäärittely-, kehittämis- ja vaikuttamistyötä. Vuonna 2012 järjestön viestinnälliseksi pääteemaksi valikoitui ”hyvinvointitalous”. Määrätietoinen työskentely on tuottanut tulosta, sillä hyvinvointitalous on löytänyt otollista kasvumaaperää paitsi Suomessa, myös Euroopassa ja laajemmin maailmalla. Vuorovaikutus on ollut aktiivista paitsi kansalaisjärjestöjen, myös tutkijoiden ja poliittisten toimijoiden kanssa. (Ahokas 2021.)

2.3. Hyvinvointi hyvinvointitaloudessa

Hyvinvointi käsitetään usein kansakunnan varallisuutta ja politiikan onnistumista kuvaavaksi lopputulemaksi. Hyvinvointitutkimuksessa hyvinvointia tarkastellaan paitsi bruttokansantuotteen ja eliniänodotteen kautta, myös vaikeammin mitattavissa olevien tekijöiden kautta. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, mitä on hyvä elämä. Hyvinvointitutkimuksessa korostuu kulttuurien ja paikallisten tekijöiden vaikutukset hyvinvointikäsitteisiin, eikä määrittelyssä siksi voida päätyä kaikkialla päteviin tuloksiin². Tulkinnat hyvinvoinnista ovat kuitenkin osittain päällekkäisiä, joten joistain hyvinvointiin kuuluvista tekijöistä voidaan perustellusti olla yksimielisiä. (Saari 2011, 9–11.) Määrittelyn tässä luvussa hyvinvointia hyvinvointitalouden kannalta merkityksellisistä näkökulmista.

Suomen historiaa tarkastellessa talouskasvu ja hyvinvointi ovat kohentuneet huimasti yhtä jalkaa hyvinvointivaltion kehityksen myötä. Hagforsin ja Kajanojan (2011, 171) mukaan laaja pohjoismainen hyvinvointivaltio saattaa olla jopa eduksi talouskasvulle, vaikka sitä usein moititaankin tuhlailevaksi. Heidän kehittämässään hyvän kehän teoriassa hyvinvointivaltio jakaa anteliasta sosiaalipolitiikkaa, mikä vähentää eriarvoisuutta ja johtaa sosiaalisen pääoman kasvun kautta kansalaisten myönteiseen asennoitumiseen hyvinvointivaltiota kohtaan. Keskeisten tulosten mukaan eriarvoisuuden vähenemisellä ja sosiaalisen pääoman

² Suomen kielessä sana ’hyvinvointi’ kattaa englannin kielen käsitteet ’wellbeing’ ja ’welfare’. Käsitteenä ’welfare’ viittaa hyvinvointivaltioon, hyvinvointipolitiikkaan ja ihmisen hyvinvointiin, kun taas ’wellbeing’ liittyy yksinomaan ihmisen hyvinvointiin. Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiomallin kontekstissa korostuu hyvinvointivaltio ja hyvinvointipolitiikka, siis ’welfare’, hyvinvoinnista puhuttaessa.

paranemisella on myönteisiä vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin. Toisaalta taas ilmeistä on, että hyvinvointipanostuksilla voi lyhyellä aikavälillä olla heikentäviä vaikutuksia talouden toimintaan, mikä on omiaan vähentämään uusien hyvinvointipanostuksien tekemistä. (Hagfors & Kajanoja 2011, 169–190.)

Suomalaisesta hyvinvoinnista puhuttaessa on syytä kiinnittää huomiota hyvinvointivaltiomalliamme kuvailevaan universalismin käsitteeseen. Toisen maailmasodan jälkeisessä Britanniassa alkunsa saanut universalismin idea tarkoittaa kattavaa, koko kansalle kuuluvaa sosiaalipolitiikkaa, jonka ihanteena on yhteiskunnallisten erojen supistaminen ja kansakunnan yhtenäisyyden korostaminen. Universaalin sosiaalipolitiikan toivottiin parantavan kansalaisten hyvinvointia, missä se on useiden tulkintojen mukaan onnistunutkin. Universalismia pidetäänkin usein suomalaisen ja laajemmin pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin menestyksen avaintekijänä. (Anttonen & Sipilä 2010)

Arvojen ja hyvinvointikäsitteiden yhteiskunnalliset muutokset muokkaavat universalismin ja hyvinvointivaltion toimintakenttää. Anttonen ja Sipilä (2010) kysyvät, onko universalismin aiempi kyky nostaa heikossa asemassa olevia väistymässä ja muotoillaanko universalismia uudelleen. Juho Saari (2011, 337) on todennut hyvinvointitutkimuksen ja yhteiskuntapolitiikan vuorovaikutuksen olleen vahvaa ja vaikuttavaa lähimenneisyydessä. Uusimpina tulijoina hyvinvointitutkimuksen kentällä ovat kasvutalouskriitikin tuomat ulottuvuudet sekä ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä kehityksen teemat.

Joutsenvirta ym. (2016) asettavat kestävä hyvinvoinnin talouden päämääräksi. Kestävä hyvinvointi käsitetään suhteellisen pysyvien tarpeiden tyydyttämiseksi. Markkinataloudessa hyvinvoinnin oletetaan lisääntyvän, kun ihminen saa toteuttaa mahdollisimman paljon yksilöllisiä halujaan ja preferenssejään. Kestävä hyvinvoinnin tutkimus kysyy, johtaako tämä hyvinvoinnin kasvuun ja miten tulisi suhtautua hedonismiin aiheuttamaan ympäristökuormaan tai ylikulutukseen. Kestävä, kokonaisvaltainen hyvinvointi katsotaan saavutettavan kestävässä taloudessa, jolla on edellytykset tuottaa hyvinvointia ihmisille ja ympäristölle myös tulevaisuudessa. (Joutsenvirta 2016, 36–37.)

2.4. Nykykäsitykset taloudesta

Hyvinvointitalouden käsitteen parempi ymmärtäminen vaatii peilipinnakseen talouden nykykäsitysten pohtimista, ja siksi tässä tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, millainen hyvinvointitalouden suhde on valtavirtaisiin talouden nykykäsityksiin. Tässä luvussa tarkastelen vallalla olevia talouskäsityksiä länsimaiden ja Suomen kontekstissa. Talouskäsityksiä tarkastellessa on syytä huomioida niiden kytkeytyneisyys ideologioihin ja arvovalintoihin. Julkunen (2001, 105) kuvaa taloustieteellisen tiedon paljouden luovan tilanteen, jossa päättäjien on mahdollista suodattaa omiin ajattelutapoihin ja tavoitteisiin sopivaa tietoa. Talouskäsityksiä hahmotellessa näkökulmaisuuuden ja kontekstuaalisuuden olemassaolo onkin hyvä pitää mielessä.

Suomalaista ja laajemmin länsimaista talousdiskurssia on lamanjälkeiset vuosikymmenet leimannut niukkuutta ja talouskuria korostava ”uusklassinen taloustiede”. Taloustieteilijä Ha-Joon Chang (2017) kertoo uusklassisen taloustieteen kehittyneen klassisesta taloustieteestä. Klassisen taloustieteen perustajana ja taloustieteen isänä pidetään Adam Smithiä (1723–1790), jonka ajatus ”näkymättömästä kädestä” oli koko taloustieteen kantava idea. Tämä markkinoiden näkymätön käsi on voima, joka pitää markkinat ruodussa vapaan kilpailun avulla. Siksi markkinoiden on annettava toimia vapaasti ja valtion puuttumisen on oltava mahdollisimman pientä. (Chang 2017, 117.) Klassinen taloustiede koki hiljalleen muutoksia ja 1870-luvulla sen pohjalta muodostui uusklassinen taloustiede. Brittiläisen kansantaloustieteilijän Alfred Marshallin 1890 ilmestynyt pääteos *Principles of Economics* vakiinnutti uusklassisen taloustieteen koulukunnan aseman taloustieteilijöiden keskuudessa (Patomäki 2014, 68; Chang 2017, 121). Marshallin elämäntyö oli merkittävää, sillä hän teoretisoi tutkimuksessaan ja opetuksessaan ensimmäisenä muun muassa kysyntä- ja tarjontafunktioiden käsitteitä, jotka sittemmin vakiintuivat uusklassisen taloustieteen keskeisiksi osiksi (Patomäki 2007, 10).

Erona edeltäjäänsä klassiseen taloustieteeseen uusklassinen taloustiede ei miellä taloutta vahvojen luokkahierarkioiden järjestelmäksi, vaan korostaa omaa etuaan tavoittelevan yksilön toimijuutta. Uusklassisen taloustieteen ihmiskuvassa yksilöt ovat rationaalisesti toimivia ja yksilöiden itsekkään toiminnan kautta muodostuu paitsi tasapainoiset markkinat, myös hyvin toimiva yhteiskunta. (Chang 2017, 121–123.) Kilpailullinen markkinatalous pitää huolen siitä, että talouden rattaat pysyvät pyörimässä, kun tuottamattomat toimijat putoavat

markkinoilta pois aina vain kirkkaampien tähtien tieltä. Uusklassisen taloustieteen ansioksi voidaan lukea ilmiöiden mikrotason tarkastelun mukanaan tuoma tarkkuus ja selkeä logiikka. Se on myös poliittisesti monipuolista, sillä uusklassisia taloustieteilijöitä löytyy niin oikeistosta kuin vasemmistostakin. (Em. 126.)

Uusklassisen taloustieteen ihmiskäsitykseen kuuluu usko ihmisen omaa etua tavoittelevaan, itsekkääseen ja rationaaliseen toimintaan (Korkman 2016, 31; Chang 2017, 126). Ihminen käsitetään yksilöksi, jonka hyveinä nähdään taloudellinen rationaalisuus, ahkeruus ja tehokkuus. Toisaalta voidaan todeta, ettei klassisesta liberalismista peritty ihmiskuva useinkaan kuulu koko kirjossaan nykyajan talousteoreetikkojen puheissa. Yksipuolisesti nähty ihmiskuva vaikuttaa kuitenkin palvelevan hyvin meidän aikamme talouden ensisijaisuuden ihannetta. (Tolonen ym. 2016, 13.) Altruismi, yhteisöllisyys tai tunteiden ja vahvistusharjojen läsnäolo päätöksenteossa mahtuu huonosti uusklassisen taloustieteen ihmiskuvaan.

Uusklassisen taloustieteen keskeisiin oppeihin kuuluu vaatimus Pareto-tehokkuudesta. Sen mukaan vain sellaiset yhteiskunnalliset parannukset ovat suotavia, jotka kohentavat yhden ryhmän asemaa heikentämättä toisten asemaa. Uusklassinen taloustiede tavoittelee Pareto-optimiksi kutsumaansa tilaa, jossa kaikki mahdolliset hyvinvoinnin parannukset on jo tehty. Pareto-tehokkuuden varjopuolena on se, että käytännössä yhteiskunnalliset muutokset ovat vain harvoin kaikkien hyvinvointia parantavia tai neutraaleja. Lopputuloksena onkin usein asioiden muuttamatta jättäminen sekä kovin jähmeät talousrakenteet. Uusklassisen taloustieteen riskinä on tyytyä vallitseviin yhteiskuntarakenteisiin ja mieltää mahdollisiksi kehitysideoiksi vain sellaisia asioita, jotka eivät liikaa haasta jo olemassa olevia rakenteita. (Korkman 2016, 28; Chang 2017, 123-127.)

Uusklassisen taloustieteen vakiintumisen myötä taloustiedettä alettiin irrottaa arvoperustastaan ja tieteellistää entistä vahvemmin. Taloustieteestä alettiin puhua poliittisen taloustieteen sijaan pelkkänä taloustieteenä. (Chang 2017, 121.) Maailmanpolitiikan professori Teivo Teivainen (2016, 108) kuvaa tätä poliittisuuden häivyttämistä sanalla "ekonomismi", jolla hän tarkoittaa talouden ja politiikan esittämistä toisistaan erillisinä alueina. Tarkoituksena on taloutta epäpolitisoida irrottaen sen yhteydet demokratiaan. Tämä demokraattisen tilan kapeutuminen on luonut tilaa kapitalistiselle yritysvallan kasvulle. Toisaalta kriittiset yritysvastuuta korostavat äänet tuovat nykyisin politiikkaa takaisin ekonomismin valtaamille alueille. Teivaisen mukaan talous on tosiasiaa "erittäin poliittista",

eikä vain perinteisesti mielletyn valtiollisen puuttumisen kautta. Talouden laajeneva demokratisointi tulee mahdolliseksi, kun kansalaisyhteiskunta jatkaa vaatimusta saada osallistua omiin elinolosuhteisiinsa vaikuttaviin päätöksiin. Markkinalogiikkaa noudatteleva talouden alue joutuu tällöin mukautumaan demokratian lisääntyvään kysyntään. (Teivainen 2016, 108–124.)

Kun tarkastellaan talouden valtavirtaisia käsityksiä viimeisen vuosisadan aikana, voidaan huomata ideologinen heiluriliike keynesiläisen talouspolitiikan ja uusklassisen talouspolitiikan välillä. Yhdysvalloista alkanut ”suuri lama” 1930-luvulla nosti John Maynard Keynesin (1883–1946) nimeä kantavan keynesiläisten talousoppien suosiota. Keynes tuli tunnetuksi makrotaloustieteen luoja, joka korosti suhdannevaihteluihin puuttumisen merkitystä politiikan ja sääntelyn keinoin (Korkman 2016, 38–39). Keynesiläisen teorian mukaan kokonaiskysyntää ja työllisyyttä elvytetään uudelleenjakamalla varallisuutta köyhimmille, koska heidän käytössään raha päättyy todennäköisimmin takaisin kansantalouden kiertoon. (Tuomala 2019, 224–225.) Suuren laman ja toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä vallitsi laaja yksimielisyys julkisen sektorin tarpeellisuudesta uudelleenjakajana ja yhteiskuntien vakaan kehityksen turvaajana (em., 54–55). Ideologinen käänne kohti uusklassista talousajattelua ajoittuu 1970- ja 1980-lukujen vaihteeseen. Tällöin maailman johtavissa talouksissa, Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa valta vaihtui uusliberalismista ideologisen kotinsa löytäneille johtajille, Ronald Reaganille ja Margaret Thatcherille. (Lindholm 2019, 53.) Suomi seurasi muun Euroopan mukana perässä. Raija Julkunen (2001) kuvaa taloudellisen argumentaation vaikutusvallan kasvaneen yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa yhtä jalkaa uusklassiseen talusteoriaan siirtymisen kanssa. Karsinnan politiikalla muovailtiin hyvinvointivaltion tarkastelua yksilön vastuuta korostavaan ja julkisen vallan merkitystä vähättelevään suuntaan. (Julkunen 2001, 104–105, 142.)

Uusklassinen talouspolitiikka koki kolauksia finanssikriisin aikoihin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopussa, mutta ei menettänyt hegemonista asemaansa. Nykyisin tämän valtavirtaisen talousajattelun voidaan nähdä olevan jälleen muutoksessa kestävyyskriisin haastaessa sen opinkappaleita. Kestävyyskriisin teemojen korostuminen vaikuttaa etenkin uusklassisen taloustieteen kivijalkana pidettyyn jatkuvan talouskasvun oletukseen. Yhteiskuntien talouskasvuriippuvuus on ongelmallista paitsi ekologisen kestävyyskriisin, myös eriarvoistumiskehityksen ja hyvinvoinnin näkökulmista. Talouden kasvulukujen pitäminen

hyvinvoinnin mittarina oli perusteltua köyhyydestä noustaessa, mutta nykyisin länsimaissa talouskasvun tuottama vauraus on jo muutaman vuosikymmenen ajan kasautunut tuloluokkien yläpäähän. Suomessa hyvinvoinnin nousun ja talouskasvun yhteys näyttääkin katkenneen 1990-luvulla. (Tuomala 2019, 96.)

2.4.1. Uusklassisen taloustieteen ja uusliberalismin liitto

Kuten edellä on tullut ilmi, ei uusklassisesta taloustieteestä puhuttaessa päästä alkuu pidemmälle törmäämättä sen ideologisen kotina pidettyyn uusliberalismiin. Paavo Löppönen (2017, 11–12) on luonnehtinut uusliberalismia poliittiseksi ohjelmaksi, jonka kaikkein keskeisimmät vaikutukset ovat näkyneet muutoksina talouspolitiikassa ja talousopeissa. Perinteisessä puoluekentässä uusliberalismi liitetään usein poliittiseen oikeistoon, vaikka uusliberalistisia piirteitä voidaankin löytää kaikkialta. (Patomäki 2007, 10.)

Uusliberalismin keskeisimmät ideologit ja taloustieteilijät Friedrich Hayek (1899–1992) ja Milton Friedman (1912–2006) suuntasivat poliittiset ideansa 1900-luvun puolivälissä vallalla ollutta vasemmistolaista ja keynesiläistä ajattelua vastaan (Patomäki 2007, 27). Valtion harjoittama yhteiskuntapolitiikka sekä suunnitelmallinen ja aktiivinen talouspolitiikka nähtiin vapaiden markkinoiden toimintaa häiritsevänä ja aitoa yksilönvapautta rajoittavana. Omana ehdotuksenaan uusliberalistit tarjosivat markkinoita, jotka riittäisivät yksinään määrittelemään ja ohjaamaan taloutta. Markkinoiden ja yksilöiden vapaan toiminnan esteitä haluttiin purkaa luomalla lainsäädäntöä, joka teki talouden toimintaan ja taloudelliseen kilpailuun puuttumisesta hankalaa. (Löppönen 2017, 187–188; Jakonen 2015, 100.)

Uusliberalistisen yhteiskuntäkäsityksen mukaan politiikkaa ja valtiota tulee suitsia ja niiden toimintaa ohjata kohti taloudellista kielenkäyttöä. Näin on toimittukin, kun on normalisoitu tapoja mitata kansojen kilpailukykyä, työntekijöiden suorituskykyä ja kansalaisten arvoa kuluttajina. Eriarvoisuutta ei uusliberalismissa pidetä valitettavana sivutuotteena, vaan välttämättömyytenä, johon ei pitäisi esimerkiksi verotuksen progression keinoin puuttua. Demokraattinen päätöksenteko koetaan yksilöitä pakottavaksi ja siten yksilön vapautta rajoittavaksi, vaikkei siitä yksiselitteisesti ollakaan valmiita täysin luopumaan. Demokratia nähdään paitsi epäilyttävänä, myös vaarallisena, sillä sen avulla pyritään toteuttamaan tasa-arvoa, mikä on uusliberalismin mukaan sosialismia. Etenkin kansalaisdemokratia nähdään

ongelmallisena, sillä kansan kykyyn tehdä rationaalisia päätöksiä edes hyvin informoituina ei luoteta. (Löppönen 2017, 111, 190–191.)

Uusliberalismin viehätysvoima piilee ainakin sen aikakauden yhteiskunnallisessa kehityksessä. Patomäki (2007, 36) kuvailee 1970-lukua keynesiläisyyden kulta-ajan ja uusliberalismin risteyskohtana länsimaissa. Yhä vauraampi ja hyvinvoivempi kansa keskiluokkaistui, eikä enää tarvinnut aktiivista työväenliikettä etujensa ajamiseen. Yhteiskuntatieteiden piiristä alkoi kuulua kriittisiä ääniä valtion ohjaavaa ja rahaa jakavaa roolia kohtaan. (Patomäki 2007, 36–37.) Uusliberalistisia ideoita omaksuttiin teknokraattisesti kansainväliseen asiantuntijatietoon nojautuen (em., 12–13). Hyvinvointivaltioiden oli rakennettu riittävään korkeuteensa ja historian alkaessa kadota lähimuistista niiden legitimaatiota alettiin haastaa. Uusliberaali politiikka lupasi, että kunhan markkinoiden vapautta rajoittavasta sääntelystä päästään, talous kasvaa nopeasti ja ihmisten hyvinvointi ja vapaus pääsevät kukoistamaan (Löppönen 2017, 131, 191). Vaurauden alasvalumisteoria (*trickle down*) nostatti toivoa tasokkaammasta elämästä myös köyhissä kansanosissa. Vauraus maailmassa toki kasvoikin myös uusliberalismin vuosikymmeninä. Ikuisen väittelyn aihe lienee se, tapahtuiko vaurastuminen uusliberalistisen politiikan ansiosta vai siitä huolimatta.

Uusklassisen taloustieteen voidaan nähdä olevan arvoperustaltaan varsin uusliberalistinen. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että talouden keskiöön on asetettu yksilö, jonka individualistinen toiminta arvotetaan yhteiskunnallisten kokonaisrakenteiden edelle. Taloudellisen toiminnan tavoitteena nähdään yksilön omaa etua ajavien intressien toteuttaminen, jolloin eettisille tai sosiaalisille vaikuttimille jää yksilöiden ratkaisuihin hyvin vähän selitysvoimaa. Lisäksi uusklassinen taloustiede näkee talouden hakeutuvan tasapainotilaan silloin, kun sen toimintaa ei rajoiteta valtiollisin interventioin. (Jakonen 2015, 98–99.) Näin uusklassinen taloustiede toimii yhtenä välineenä uusliberalismin toteuttamiselle yhteiskunnassa ja toisinpäin. Uusliberalistinen arvomaailma yhdessä uusklassisen taloustieteen kanssa luo politiikkaa, joka noudattelee näiden molempien periaatteita ja maailmankuvaa.

Valtavirtaisesta uusklassisesta taloustieteestä voidaan edellä esitetyn valossa hahmottaa neljän pääkohdan tiivistys, joka kuvaa yhteiskunnallisia nykikäsitteitä taloudesta. Käytän tässä tiivistyksessä esittämiäni teemoja tutkielman analyysisiosion selkärankana.

Ensimmäiseksi, *taloukasvuorientoituneisuus* läpäisee uusklassisen taloustieteen perustuksia kaikkialta. Taloudellinen kehitys käsitetään mahdolliseksi vain kasvavassa taloudessa ja talouskurilla pyritään välttämään kasvun taantumista. Uusklassisessa mallissa ihmisten hyvinvoinnin nähdään olevan riippuvaista talouden kasvusta. Sosiaalipolitiikka on rakennettu taloukasvun oletukselle, mikä johtaa sosiaalisten oikeuksien kyseenalaistamiseen taantumien aikana.

Toiseksi, *uusklassisen taloustieteen ihmiskuvassa* ihminen käsitetään rationaalisena valitsijana, jonka toiminnan ajurina on oman edun tavoittelu. Uusklassisen taloustieteen teoriassa puhutaan subjektiivisista preferensseistä, joilla viitataan yksilön tarpeisiin ja haluihin (Patomäki 2014, 37). Näiden preferenssien toteuttaminen on vapaan yksilön oikeus tavoitella oman hyödyn maksimointia. Ihmisestä tulee yksilö ja kansalaisesta kuluttaja. Yksilöiden oman edun tavoittelun summana ajatellaan syntyvän yhteiskunnallinen kokonaisuus ja hyvinvointi. Tässä ihmiskuvassa yksilön toiminta selittyy hyvin heikosti muilla motiiveilla. Se ei ota myöskään realistisissa määrin huomioon yksilöiden irrationaalista toimintaa, informaatiovajeista johtuvia virhearviointeja tai toiminnasta syntyviä negatiivisia oheisvaikutuksia muille.

Kolmanneksi, *uusklassisen taloustieteen konservatiiviset rakenteet* tekevät muutosten ja investointien toteuttamisesta tahmeaa. Edellä kuvailtu Pareto-kriteeristö johtaa usein pattitilanteisiin, joissa muutosten tekeminen ei ole taloustieteellisten periaatteiden mukaan perusteltua. Tämä on omiaan vähintäänkin hidastamaan yhteiskuntapoliittista päätöksentekoa. Uusklassinen taloustiede korostaa budjettikuria investointiajattelun kustannuksella. Asioiden taloudellinen tarkastelujänne on lyhyt eikä siksi tue pitkäjänteistä investointiajattelua.

Neljänneksi, *uusklassisen taloustieteen pyrkimys on häivyttää poliittisuutta ja korostaa tieteellisyyttä* taloustieteen ympärillä. Demokratia liitetään vain politiikan piiriin kuuluvaksi ja näin perustellaan talouden aluetta omalakisena alueena, jossa demokratian pelisäännöt eivät päde. Ero on merkittävä verrattuna esimerkiksi Keynesin ajatuksiin, joiden mukaan "taloustiede on pohjimmiltaan moraalitiede". (Korkman 2016, 25–26.)

3. Tutkimusaineisto ja eettiset kysymykset

Tutkielmani aineisto koostuu hyvinvointitalouskäsitteen luojaorganisaatio Sosten toimittamista materiaaleista. Aineistona käytän kahta hyvinvointitaloutta käsittelevää artikkelikokoelmaa. *Hyvinvointitalous* (2014) artikkelikirjan ovat toimittaneet Riitta Särkelä, Aki Siltaniemi, Päivi Rouvinen-Wilenius, Heikki Parviainen ja Eija Ahola. Kirja koostuu yhteensä 27 asiantuntija-artikkelista ja siinä on yhteensä 302 sivua. *Hyvinvointitaloudessa eteenpäin - artikkelikirja* (2021) koostuu yhteensä 20 asiantuntija-artikkelista ja muodostaa yhteensä 160 sivun kokonaisuuden. Artikkelikokoelman on toimittanut Jussi Ahokas.

Artikkelikirjojen kirjoitukset on koottu monipuoliselta asiantuntijakokoonpanolta yhteiskunnan eri osa-alueilta. Ensimmäisen artikkelikokoelman toimittajakuntaan kuuluva Riitta Särkelä kertoo toimittajien toivoneen kirjoittajilta moniäänistä hyvinvointitalouskäsitteen pohdintaa, hyötyjen ja rajoitteiden tarkastelua sekä tarpeellisuuden ja mahdollisuuksien jäsentämistä oman tieteenalansa näkökulmasta (Särkelä 2021, 16). Tutkielman aineiston rajaus Sosten toimittamiin materiaaleihin on perusteltua, koska Soste on hyvinvointitalouden käsitteen pääasiallinen määrittelijä Suomessa. Sosten toimittaman materiaalin kirjoittajina on asiantuntijoita laajasti eri yhteiskunnan osa-alueilta. Kattavinta, monipuolisinta ja määrällisesti suurinta hyvinvointitalouteen liittyvä pohdintaa on tehty juuri Sosten aineistoissa.

Tutkielmani aineisto on kaikkien saatavilla oleva materiaali, jonka käsittelyyn ei liity erityisiä eettisiä kysymyksiä. Eettisyys liittyy kuitenkin myös tutkimuksen luotettavuuteen ja laatuun. Näiden toteutumista ohjaa tutkijan sitoutuneisuus hyvän tieteellisen käytännön ohjeisiin. Näihin käytäntöihin kuuluu muun muassa rehellisyys ja tarkkuus tutkimustyössä, eettisesti kestävien tutkimusmenetelmien käyttäminen sekä muiden tutkijoiden työn kunnioittaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Omassa työssäni pyrin noudattamaan hyvän tieteellisen käytännön ohjeita muun muassa lähdeviitteiden asianmukaisella käyttämisellä sekä pyrkimyksellä tunnistaa omia ennako-oletuksia. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan tutkija ei voi päästä täydellisen objektiiviseen tarkasteluun, vaan tutkimustulokset suodattuvat aina tutkijan omien ennako-oletusten ja maailmankuvan läpi.

Aineistoa tulkitessa on hyvä ottaa huomioon artikkelikirjojen julkaisuajankohtiin ajoittuneet yhteiskunnalliset keskustelut. Ensimmäisen kirjan julkaisun aikaan vuonna 2014 Suomessa elettiin finanssikriisin jälkeisiä vuosia, kun taas jälkimmäisen kirjan julkaisuvuosi 2021 osui

koronakriisin keskelle. Nämä keskenään erilaiset kriisit epäilemättä vaikuttivat eri tavoin suomalaisen hyvinvointi- ja talouspolitiikkakeskusteluun. Lisäksi aineistoa tarkastellessa on hyvä huomioida, ettei kirjoittajilta ole vaadittu objektiivisuuteen pyrkimistä. Kirjoittajat pohtivat hyvinvointitalouden käsitettä omasta asiantuntijuudestaan sekä poliittisista ja ideologisista lähtökohdistaan käsin.

3.1. Tutkimusasetelma ja analyysiprosessi

Tutkielmani tutkimusongelma koostuu kahdesta tutkimuskysymyksestä:

1. Millaisena hyvinvointitalouden käsite nähdään Sosten asiantuntijajulkaisuissa?
2. Millainen on hyvinvointitalouden käsitteen suhde talouden nykykäsitteisiin?

Tutkimusmenetelmänä käytän sisällönanalyysiä. Sen keinoin laajasta aineistosta on mahdollista löytää oleellinen tarkan rajauksen ja selkeän tutkimusongelman avulla. Tutkielmassani otan analyysia ohjaavia aineksia aineistosta, mutta en koeta luoda teoreettista kokonaisuutta niiden perusteella, kuten aineistolähtöisessä analyysissä pyrittäisiin tekemään. Tutkielmaani kuvaa parhaiten teoriaohjaava sisällönanalyysi ja abduktiivinen päättely logiikka. Teoriaohjaavassa analyysitavassa tutkimuksen teoria toimii apuna analyysin teossa, vaikka analyysi ei pohjaudukaan suoraan teoriaan. Tällöin tutkijan päättely on abduktiivista vaihdellen aineistolähtöisyyden ja teoriaohjaavuuden välillä. Teoreettinen jäsenyys ja aikaisempi tieto tutkittavasta asiasta säilyvät näin analyysiprosessia ohjaavana tukirankana. Postmodernissa tutkimuksessa teoriaohjaavuutta ja abduktiivista päättelyä pidetään perusteltuina tutkimusmenetelminä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Rajasin kysymysten käsittelyä aineiston redusoinnilla, jolloin valitsin sisällönanalyysin keinoin aineistosta hyvinvointitalouden käsitteestä puhuvat tekstikohdat. Valitsin aineistosta analysoitavaksi vain ne kohdat, joissa kirjoittaja puhuu selkeästi hyvinvointitaloudesta. Aineiston ulkopuolelle jäävät siis viittaukset hyvinvointiin ja talouteen erillisinä ilmauksina. Pois rajautuvat myös muut hyvinvointitalouden liepeillä olevat ilmiöt.

Poimittuani aineistosta hyvinvointitaloutta koskevat tekstikohdat numeroin ne jäljittämisen helpottamiseksi. Pelkistin tekstikohdat olennaisen tiivistävään lausemuotoon. Pelkistin nämä lauseet vielä toiseen kertaan niin, että kullekin tekstikohdalle löytyi kuvaava alaotsikko. Päädyin kaksinkertaiseen pelkistämiseen, jotta sain tiivistettyä pelkistetyt lauseet yhden tai

kahden sanan ilmaukseen. Tässä kohden pyrin erityiseen tarkkuuteen, jotta alkuperäisen tekstin sanoma välittyisi mahdollisimman hyvin pelkistetystä ilmauksesta. Pelkistämävaiheen jälkeen ryhmittelin alaotsikot klustereiksi niin, että samaan aihealueeseen liittyvät alaotsikot saivat yhteisen yläotsikon. Tämän jälkeen yhdistin yläotsikoista syntyneitä ryhmiä niiden yhteensopivuutta myötäillen ja etsin yhdistetyille ryhmille niitä kuvaavat pääotsikot.

4. Näkemyksiä hyvinvointitalouden käsitteestä

Hyvinvointitaloutta pohditaan aineistossa monilta eri asiantuntijuuden tahoilta. Kukin kirjoittaja reflektoi hyvinvointitalouden käsitettä oman tieteenalansa tai asiantuntijuutensa sisällä. He ottavat kantaa hyvinvointitalouden käsitteeseen monin eri tavoin: osa kirjoittajista määrittelee melko tarkasti, millä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla hyvinvointitalous voisi operoida ja millä tavoin. Osa kirjoittajista taas ottaa kantaa löyhästi tai lyhyesti ja keskittyy pikemminkin analysoimaan hyvinvointitaloutta kehityskulkuna tai osana alansa historiallista jatkumoa.

Tässä luvussa etsin vastauksia siihen, millaisena hyvinvointitalouden käsite nähdään Sosten asiantuntijajulkaisuissa. Analyysin perusteella hyvinvointitalouden käsitteestä voidaan tehdä kolmen kohdan tiivistys: se nähdään potentiaalisena ratkaisijana ja paremman politiikan tekijänä, investointina tulevaisuuteen ja vastalauseena valtavirtataloustieteelle, sekä riittämättömänä ja rajallisena.

4.1. Potentiaalinen ratkaisija ja paremman politiikan tekijä

Aineistossa toistuu hyvinvointitalouden olevan oikeansuuntainen mahdollisuus talouden uudistamiseen, planetaarisissa rajoissa pysymiseen ja tasa-arvoisempiin politiikkapäätöksiin. Kansallisessa kontekstissa mahdollisuutena nähtiin ihmisen ja talouden hyvinvoinnista huolehtiminen niin, että kokonaisuus pysyy tasapainossa. Lisäksi näyttäytyy vaatimus poliittisten päätösten kestävydestä ja pitkäjänteisestä ajattelusta paremman politiikan edellytyksenä.

“Kansalaisten perusturvan takaavilla hyvinvointi-investoinneilla voidaan vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen siten, että kansalaisten hyvinvoinnista huolehtimisen kustannukset pysyvät yhteiskunnan taloudellisen kantokyvyn rajoissa.” (artikkelikirja 1)

“Pohjoismaisessa hyvinvointimallissa talous on ihmisiä varten, ei toisinpäin. Mutta koska hyvinvointipäätökset usein ovat myös talouspäätöksiä – ja talouspäätökset hyvinvointipäätöksiä – hyvinvointitalouden kehystä tarvitaan tukemaan valistunutta päätöksentekoa.” (artikkelikirja 2)

Hyvinvointitalous nähdään ajankohtaisena tapana tunnistaa nykyajan polttavia ongelmia.

“Hyvinvointitalouden näkökulmasta meillä ei ole enää varaa sivuuttaa ekologisten kysymysten vakavasti ottamista, eriarvoisuutta yhteiskunnan koheesion ja turvallisuuden uhkana eikä myöskään tulkita kulttuurisia eroja ongelmaksi ja keinoksi vihollisuuksien rakentamisessa” (artikkelikirja 2)

Ongelmien näkemiskyvyn lisäksi hyvinvointitaloudessa koetaan olevan ongelmien ratkaisukykyä. Siitä toivotaan ratkaisijaa yhteiskunnallisiin ongelmiin, rahoituskriiseihin ja jopa globaaleihin ongelmiin. Edelläkävijänä aineistossa nähdään etenkin suomalainen järjestökenttä, jolla uskotaan olevan kansainvälisesti jaettavaa tietotaitoa.

“Hyvinvointitalous voi parhaimmillaan tukea Euroopan unionin tulevaa kehitystä, YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamista sekä rakentaa uudenlaista hyvinvoinnin ja talouden tasapainoa” (artikkelikirja 2)

“Hyvinvointitalous käsitteenä nostaa esiin erityisen merkityksellisenä järjestöjen aseman, osallisuuden ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset. Näiden toteutumisessa suomalaisilla on annettavaa kollegoillemme Euroopassa.” (artikkelikirja 2)

Paremmen politiikan vaatimisen lisäksi aineistossa mainitaan jo löytyneitä politiikkakeinoja. Merkillä pantavaa on, ettei hyvinvointitalouden käsitteen käyttämistä ainoana oikeana käsitteenä vaadita politiikkatoimista puhuttaessa. Oleellista on toimien hyvinvointilähtöisyys.

“Hyvinvointitaloutta pitää suunnitella ja johtaa, jotta se vahvistuisi ja toimisi parhaalla mahdollisella tavalla. Tässä hyvinvointitalous ja hyvinvointijohtaminen kohtaavat.” (artikkelikirja 2)

“Hyvinvointitaloudesta puhutaan 2020-luvun alussa sekä Suomessa että Euroopassa, hyvinvointi-investointeihin suhtaudutaan aiempaa vakavammin ja eri toimenpiteiden hyvinvointivaikutuksia pyritään arvioimaan koko ajan määrätietoisemmin. Kaikki tämä johtaa parhaimmillaan siihen, että myös päätöksenteosta tulee aidosti hyvinvointilähtöistä.” (artikkelikirja 2)

Hyvinvointitalous nähdään myös visioijana tai eräänlaisena rohkaisijana. Yksi sen vahvuuksista on luoda uskoa tulevaisuuteen ja tarjota väyliä toimijuudelle.

“Hyvinvointitalous voidaan ymmärtää visiona eli näkemyksenä toivotusta tulevaisuudesta.” (artikkelikirja 2)

“Hiipuvan tulevaisuususkon kanssa painiskeleville hyvinvointitalous voi kestävyyttä, ylisukupolvisuutta, toimijuutta ja toisin tekemisen mahdollisuutta korostamalla avata vaihtoehtoisia tulevaisuusnäkyymiä” (artikkelikirja 2)

Hyvinvointitalous uskalletaan nähdä aktiivisena ja innostavana kehittäjänä, jolla on kykyä ratkaista monen tasoisia ongelmia. Sen visioima parempi tulevaisuus koetaan mahdolliseksi ja konkreettisia keinoja haetaan toiveikkaasti. Hyvinvointitaloudelta ei vaadita liikaa puhdasoppisuutta, joka voisi olla omiaan tukahduttamaan sen voimaa. Sen sijaan keskitytään hyvinvointilähtöisyyteen ja mahdollisuuksien näkemiseen.

4.2. Investointi tulevaisuuteen ja vastalause valtavirtataloustieteelle

Aineistossa korostuu selkeästi hyvinvoinnin luonne taloudellisena investointina. Investointiajattelu vaatii parikseen pitkäjänteiseen ajatteluun kykenevää politiikkaa, minkä vähäisyys nykytaloustieteessä koetaan haasteena. Hyvinvointia lisäävien toimien tai pahoinvointia vähentävien toimien kustannuksia pyritään oikeuttamaan investoinnin käsitteellä.

“Hyvinvointitalouden tutkimuksen ja käytännön sovellutusten päätehtäviä on ennakoida ja tehdä näkyviksi investointien tuotot vuosien ja jopa vuosikymmenien jaksoilla.” (artikkelikirja 1)

Investointimyönteisyyden lisäksi hyvinvointitaloudesta puhutaan tavalla, jonka voisi tiivistää tulkin asemaksi hyvinvoinnin ja talouden sekä arvojen ja päätöksenteon välillä.

Hyvinvointilähtöisyyttä perustellaan taloudellisella kannattavuudella, vaikka toisaalta samalla korostetaan hyvinvoinnin itseisarvoa.

“Hyvinvointitaloudessa on ajatuksena luoda toisiaan vahvistava kehä, jossa hyvinvointi tukee yhteiskunnan vakautta, sopeutumiskykyä ja taloudellista kestäväää kasvua. Makrotaloudellinen kehitys puolestaan tukee hyvinvointia ja mahdollistaa investoinnit hyvinvointiin. Tehokkaat ja vaikuttavat satsaukset sosiaaliseen osallisuuteen, koulutukseen, terveyteen, työllisyyteen, työsuojeluun sekä sukupuolten tasa-arvoon ovat rationaalisia myös talouden kannalta.” (artikkelikirja 2)

Aineistossa toistuu useasti hyvinvoinnin ensisijaisuus ja itseisarvo. Talous asetetaan välineen asemaan, palautetaan rengiksi palvelemaan isäntää eli ihmisen ja luonnon hyvinvointia. Tämä välineellistäminen nähdään välttämättömänä suhteiden oikaisuna ja yhtenä hyvinvointitalouden selitysvoiman ehtona.

“Hyvinvointitalous korostaa sosiaalista, ekologista ja taloudellista kestävyyttä sekä talouden välineellistä roolia hyvinvoinnin luomisessa.” (artikkelikirja 2)

Hyvinvointitalous korostuu voimakkaasti valtavirtaisen taloustieteen kritisoijana. Vastustusta saavat etenkin taloustieteen ylivalta hyvinvointipolitiikassa, talousvallan ja vaurauden keskittyminen sekä talouskasvun ensisijaisuus.

“Se [hyvinvointitalous] kritisoi ensisijaisesti vallitsevaa taloudellisen rationaliteetin käsitettä rajoittuneisuudesta ja kapeakatseisuudesta, ja tämä pitää epäilemättä paikkansa.” (artikkelikirja 1)

“Avoimuuden mahdollistamiseksi on pyristeltävä ulos kotelosta, jonka sisällä vallitseva talousmalli näyttää ainoalta oikealta. Silloin kyetään näkemään, että hyvinvointitalous on eri asia kuin sellainen kapitalistinen markkinatalous, jonka päämääränä on pääoman ja voittojen kartuttaminen eikä perustarpeiden tyydyttäminen.” (artikkelikirja 1)

Yhtenä hyvinvointitalouden tärkeimmistä tehtävistä nähdään talouden asettaminen välineen asemaan palvelemaan hyvinvointia. Tätä asetelmaa luodaan kahdesta suunnasta: toisaalta korostamalla talouden välinearvoa ja toisaalta muistuttamalla hyvinvoinnin itseisarvosta. Vahva tarve perustella hyvinvointitoimien ja -investointien kannattavuutta kustannustehokkuudella luo mielenkiintoista ristivetoa, sillä hyvinvointitalouden

ideaalimaailmassa hyvinvointia ei ole tarpeen kääntää talouden kielelle. Näyttääkin siltä, että investoinnit hyvinvointiin vaativat toistaiseksi perusteluikseen talousargumentteja, jotta niillä olisi mahdollisuuksia tulla toteutetuiksi.

4.3. Riittämätön ja rajallinen

Aineistossa toivotaan hyvinvointitalouden käsitettä kiinteyttävää määrittelyä sekä toimintamalleja ja käytäntöjen vakiinnuttamista. Hyvinvointimittareiden käytön puute tiedontuottamisessa ja poliittisessa päätöksenteossa koetaan käsittemäärittelyä vaikeuttavaksi seikaksi.

“Hyvinvointitaloudessa tarvitaan mittareita, joiden avulla voidaan konkreettisesti osoittaa kuinka paljon väestön tai kohdejoukon hyvinvointi kohenee eri politiikka- ja toimintavaihtoehtojen tuloksena.” (artikkelikirja 1)

Hyvinvointitalous joutuu toimimaan talouden ehdoilla mutta eri tavoittein. Sen epäillään saattavan jäädä käsitteenä talouden jatkeeksi ja alistaiseksi talouden näkökulmille. Lisäksi aineistossa toistuu epäily hyvinvointitaloudesta liian kesynä haastamaan valtavirtataloutta tai vaatimaan talouskasvuorientaation uudelleentarkastelua.

“Hyvinvointitalous jatkaa käsitteellisesti nykyisen talouskielen valta-asemaa. Sen juurilta on hankala löytää selkeästi uutta, vaihtoehtoista ja kriittistä ydintä. Vallitsevalle talouskäsitteelle tarvitaan vaihtoehtoisia näkökulmia. Luoko hyvinvointitalous liian perinteisen ja kesyn näkökulman asettamatta haastetta uuteen?” (artikkelikirja 1)

“Mielestäni hyvinvointia koskeva keskustelu ei välttämättä saa uutta pontta termistä hyvinvointitalous, jos sen tarkoituksena on liittää hyvinvointikysymykset lähemmäksi kyseenalaista mainetta saaneeseen taloustieteeseen.” (artikkelikirja 1)

Osa kirjoittajista pitää hyvinvointitalouden käsitettä tasa-arvo- ja ympäristöteemoihin perehtymättömänä.

“Kaikkein merkittävimmäksi kehittämiskohteeksi hyvinvointitaloudessa näen sen turhan ohuen kytkennän ympäristö- ja ilmastoaiheisiin. Kysymys siitä, miten talouskasvu voidaan yhteensovittaa ilmastonmuutoksen torjumisen ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kanssa, kuitataan sillä, että talouskasvun on oltava kestävä.” (artikkelikirja 2)

“Hyvinvointitalous juuttuu siten valtavirtaisen talousajattelun keskeiseen ongelmaan: palkattoman työn ja sen talouden toiminnan mahdollistavan roolin sivuuttamiseen. --- se ei haasta valtavirtaiselle taloustieteelle ominaista kapeaa ymmärrystä taloudesta, joka rajaa palkattoman työn ja hoivan ulkopuolelleen. Paradigma muuttuu, mutta vain tiettyjen rajojen sisällä.” (artikkelikirja 2)

Hyvinvointitaloustoimijoita vaaditaan integroitumaan uusiin asiantuntijuuksiin ja heille tarjotaan yhteistyötä. Hyvinvointitalous nähdään aineistossa yleisesti paitsi yhteistyökykyisenä myös yhteistyöstä riippuvaisena. Yhteistyön tarvetta tunnistettiin niin kansalaisyhteiskunnassa kuin yhteiskunnallisten instituutioiden ja asiantuntijuuslohkojen välillä.

“Haasteena on yhdistää eri hyvinvointitaloutta rakentamaan pyrkivät aloitteet eri tasoilla yhteiskuntaa. Vasta silloin riittävän voimakas politiikkasykäys on mahdollinen” (artikkelikirja 2)

“Hyvinvointitalouden toteuttamisessa on tehtävä se, mikä on ajattelun itsensä keskeisiä vaatimuksia, eli noustava yli hallinnonrajojen ja saatava eri sektorit toimimaan yhdessä. On kehitettävä hyvinvointitalousajattelua tiiviimmäksi kokonaisuudeksi sosiaali- ja terveyspolitiikan, ilmasto- ja ympäristöpolitiikan sekä talouspolitiikan kesken.” (artikkelikirja 2)

Osa kirjoittajista ei nähnyt hyvinvointitalouden käsitteellä olevan erityistä itsenäistä asemaa. Käsitteen keskeneräinen määrittely ja konkretian puute korostuu etenkin ensimmäisenä julkaistussa artikkelikokoelmassa. Hyvinvointitalousajattelun tarpeellisuutta kyseenalaistetaan, sen katsotaan olevan rinnakkainen muiden arvopohjaisten talouskäsitteiden kanssa ja se koetaan uudelleen nimettynä vanhana ideana.

“Hyvinvointitalous on suomalaisessa keskustelussa uusi, mutta ajattelutapana vanha.” (artikkelikirja 2)

Hyvinvointitalous nähdään rinnakkaisena hyvinvointivaltion kanssa. Sen ideat ovat suurelta osin päällekkäisiä myös sosiaalipolitiikan teemojen ja arvojen kanssa. Aineistossa kysytäänkin, miksi pyörä täytyisi keksiä uudelleen.

“Valtiolta tarvitaan entistä monitahoisempia toimia ihmisten täysimääräisen potentiaalın saamiseksi yhteiskunnan hyödyksi. Näitä toimia voi kutsua

hyvinvointitaloudeksi mutta voisi kutsua myös hyvinvointivaltion lupauksen lunastamiseksi.” (artikkelikirja 2)

“Tämän teoksen toimittajat ovat esittäneet hyvinvointitaloutta käsitteeksi, joka voisi haastaa taloustieteellisen diskurssin ylivallan. Tarvitaanko tähän uutta käsitettä? Eikö riittäisi, että laajentaisimme sosiaalipolitiikan sisältöä ja tarkentaisimme sen fokusta?” (artikkelikirja 1)

Toisaalta muiden ideoiden kanssa päällekkäisiä tavoitteita ei nähdä välttämättä ongelmallisina. Keskeistä on hyvinvointitalouden tarkoitus ja merkityssisällöt. Hyvinvointitalous toivotettiin tervetulleeksi samanhenkisten ryhmään.

“Hyvinvointitalous -käsitteellä on yhtymäkohtia myös useisiin aiempiin talouskäsitteestä muotoiltuihin arvopohjaisiin käsitteisiin, joissa sanaan talous on liitetty erilaisia määreitä. Tällaisia ovat esimerkiksi yhteisen hyvän talous, onnellisuustalous, osallisuustalous, osallistumistalous, solidaarisuustalous, moraalitalous, vihreä talous ja kestävä talous. Kukin näistä tuo keskusteluun oman näkökulmansa.” (artikkelikirja 1)

“Kaikki hyvinvointijärjestelmät kaipaavat uudistamista globaalien megatrendien muovaamassa maailmassa. Riippumatta siitä, rakennetaanko uudestaan pohjoismaista hyvinvointivaltiota vai kehitetäänkö yhteiskuntia hyvinvointitalouden hengessä, työtä on tehtävä kiivaasti nyt, kun poliittinen maaperä on otollinen” (artikkelikirja 2)

Hyvinvointitalouden käsite nähdään etenkin ensimmäiseksi ilmestyneessä julkaisussa hahmottelemattomana ja jäsentymättömänä käsitteenä. Keskenäisyydestä huolimatta se koetaan kuitenkin konkreetioita ja käytäntöjä hakevaksi. Hyvinvointitalous nähdään rajallisena paitsi konkretian puutteen, myös sisällöllisen rajoittuneisuutensa takia. Aineistossa sen koetaan olevan talousparadigman vankina ja kykenevän siksi muuttamaan talousajattelua vain tiettyjen ehtojen sisällä. Lisäksi hyvinvointitalouden idean päällekkäisyys hyvinvointivaltion ja sosiaalipolitiikan teemojen kanssa aiheuttaa kysymyksiä sen tarpeellisuudesta.

Yhteenvetona voidaan todeta hyvinvointitalouden näyttäytyvän aineistossa paitsi potentiaalisena paremman tulevaisuuden tekijänä, myös liian kesyksi jäävänä jo olemassa olevana ideana. Vaikuttaa siltä, että aineiston kirjoittajia ei ole ohjattu tiettyyn suuntaan antamalla hyvinvointitaloudelle valmiita määritelmiä, vaan näkemysten on haluttu antaa

syntyä vapaassa tilassa. Ensimmäisessä kirjassa ollaan enemmän epäilevällä ja kyseenalaistavalla kannalla kuin jälkimmäisessä. Etenkin hyvinvointitalouden kykyä haastaa valtavirtaista talousparadigmaa epäillään. Toisessa kirjassa näkyy jo enemmän tiedon lisääntyminen, määrittelyjen tarkentuminen ja konkretioiden löytyminen. Vaikuttaakin siltä, että vuodet julkaisujen välissä ovat tehneet tehtävänsä ja hyvinvointitalous on onnistunut leviämään, vahvistumaan ja vakiinnuttamaan paikkaansa varteenotettavana ajattelu- ja toimintatapana. Hyvinvointitaloutta edistävän toiminnan keskeisenä tavoitteena voidaan aineiston perusteella nähdä hyvinvoinnin palauttaminen itseisarvoksi kaiken taloudellisen toiminnan keskiöön.

“Lopullinen tavoite on se, että hyvinvointitaloudesta tulee ”arkijärkistä” eli sitä pidetään yhtä normaalina asiana kuin markkinataloutta tällä hetkellä.” (artikkelikirja 2)

5. Hyvinvointitalouden käsitteen ja talouden nykykäsitteiden suhde

Tässä luvussa tarkastelen hyvinvointitalouden käsitteen suhdetta talouden nykykäsitteisiin. Käytän analyysin selkärangana tutkielman teoreettiseksi viitekehykseksi hahmottelemani neljän kohdan tiivistystä valtavirtaisen uusklassisen taloustieteen tärkeimmistä piirteistä. Hyvinvointitalous voidaan aineiston perusteella nähdä muutosajurina, jonka tarkoituksena on lisätä kaikkien ihmisten tasavertaista hyvinvointia. Hyvinvointitalous haastaa aikamme valtavirtaista uusklassista taloustiedettä ja näkee sen toimintaperiaatteilla olevan pahoinvointia lisääviä vaikutuksia. Hyvinvointitalous ei näytä kuitenkaan olevan kategorisesti vastahankainen kaikille uusklassisen taloustieteen piirteille. Tärkeimmiksi asioiksi uusklassisen taloustieteen ja hyvinvointitalouden käsitteen suhteessa näyttää nousevan kolme tavoitteeksi muotoilemani teemaa: uusklassisen taloustieteen ihmiskuvan laajentaminen, investointimyönteisyyden lisääminen ja talousrakenteiden taivuttelu sekä taloustieteen uudelleenpolitisointi.

5.1. Uusklassisen taloustieteen ihmiskuvan laajentaminen

Hyvinvointitalousajattelu haastaa uusklassisen taloustieteen käsitykset ihmisestä ja ihmisen tavasta toimia yhteiskunnassa. Uusklassisen taloustieteen ihmiskuva pohjautuu rationaalisen

yksilön intresseihin, joiden ajatellaan olevan kategorisesti yksilön omaa etua ajavia. Käyttäytymisoletukset tehdään tämän ihmiskuvan perusteella. Hyvinvointitaloudellisessa ajattelussa ihmisen toiminnan taustalta löydetään lukuisia muitakin vaikuttimia, kuten yhteisöllisyys, epäitsekkyys, ympäristön hyvinvointi ja tasa-arvo.

“Tärkeää olisi myös taloustieteen ahtaaseen rationaalisuusoletukseen perustuvan ihmiskäsityksen haastaminen niin, että ymmärrettäisiin paremmin inhimilliseen käyttäytymiseen ja päätöksentekoon liittyvät kognitiiviset, kulttuuriset ja sosiaaliset rajoitukset.” (artikkelikirja 1)

Aineiston perusteella voidaan todeta, ettei hyvinvointitalous kiellä uusklassisen taloustieteen sanastosta tuttua rationaalisuutta tai oman edun tavoittelua ihmiselle tyypillisenä toimintana. Hyvinvointilähtöisiä toimia perustellaan hyvinvointitaloudessakin taloudellisella kannattavuudella, jolloin vedotaan rationaalisesti ajattelevan ihmisen järkeen.

“Yksinkertaisesti, emme ole täysin selvillä siitä, mitkä kaikki seikat vaikuttavat yhteiskunnan laajuisten taloudellisten järjestelmien kukoistukseen tai lamaan. --- Ja tähän perustuu ‘hyvinvointitaloudenkin’ pyrkimys osoittaa, että hyvinvoinnin infrastruktuurin ylläpitäminen on taloudellisesti rationaalista toimintaa” (artikkelikirja 1)

Hyvinvointitalouden käsite voidaan nähdä vasta-argumenttina uusklassisen taloustieteen ihmiskäsityksen yksiulotteisuudelle, muttei sen perusoletuksille ihmisestä. Oleelliseksi eroksi nousee muidenkin, kuin itsekkäiden syiden tunnustaminen yksilön toimintaan vaikuttaviksi seikoiksi. Uusklassisen taloustieteen ihmiskuva näyttäytyy uusliberalistisena pyrkimyksenä tuottaa markkinakelpoisia yksilöitä talouden käyttöön. Hyvinvointitalousajattelussa tunnistetaan uusliberalistisen ihmiskuvan ja uusklassisen talousteorian riippuvuussuhde. Ihmiskuvan aktiivinen muokkaaminen markkinataloudesta käsin luo toivotunlaista käyttäytymistä, mikä pitää yllä valtavirtatalouden pyörimistä. Tätä kuvaa esimerkiksi *kansalaisen* käsitteen hiljalleen tapahtunut korvautuminen *kuluttaja* -käsitteellä.

5.2. Investointimyönteisyyden lisääminen ja talousrakenteiden taivuttelu

Hyvinvointitalouden keskeisimpiä haasteita on monesta muustakin yhteydestä tuttu hyvinvoinnin mittaamisen vaikeus. Tämä on merkittävä hidaste investointiajattelun

vahvistamiselle talouspoliittisissa päätöksissä. Uusklassinen taloustiede tarvitsee lukuja päätösten perusteluiksi, mutta pitkän aikavälin hyvinvointivaikutuksista niitä on hankala luotettavasti saada. Tässä lienee osasy siihen, miksi talouspolitiikka on pysynyt lyhytjänteisenä. Hyvinvointimittareiden kehittäminen ja käyttöönotto voidaan nähdä yhtenä keskeisenä tavoitteena hyvinvointitaloudessa.

“Uusklassisessa valtavirran talousajattelussa sosiaaliturvaan suhtaudutaan kustannuksena, johon vain vaurailla mailla – jos niilläkään – on varaa. Hyvinvointitaloudessa ajatellaan toisin: Sosiaaliturva, terveydenhoito ja opetus ovat investointeja ihmisiin, tuotannontekijöistä tärkeimpään.” (artikkelikirja 1)

Uusklassisen taloustieteen pääteoretisointeihin kuuluu aiemmin esitelty Pareto-tehokkuuden periaate. Tämän mukaan vallitsevaa tilannetta ei saa muuttaa kenenkään eduksi, jos muutos samalla huonontaa jonkun toisen tilannetta. Pareto-ajattelu tekee talouspolitiikasta konservatiivista ja jäykkää, koska yleensä politiikkatoimet aiheuttavat muutoksia laajemminkin, kuin vain tarkasti kohderyhmälleen. Hyvinvointitalous käsittää talouspolitiikan muutokset välttämättöminä ja hyödyllisinä hyvinvoinnin lisääntymisen kannalta. Tilanne on kuitenkin hyvinvointitaloudellisen talouspolitiikan kehittämisen kannalta ongelmallinen: parempaa politiikkaa tulisi kehittää olemassa olevissa rakenteissa, mutta haluttomuus muuttua on kiinteä osa näitä rakenteita.

“Hyvinvointitalouden edistämiseksi olisikin tärkeää luoda kunnille lisää kannustimia ja mahdollisuuksia hyvinvointi-investointeihin tiukan talousohjaamisen sijaan.” (artikkelikirja 2)

Uusklassisen taloustieteen perusoletuksiin kuuluu talouskasvuodotus. Hyvinvointitalous ei välttämättä tyrmää talouskasvua sinänsä, vaan asettaa sille ehtoja. Talous saa kasvaa silloin, kun se kasvattaa hyvinvointia. Näin hyvinvointitalous pitää tärkeämpänä kysymyksenä talouskasvun laatua, kuin sen määrää.

“Hyvinvointitaloudessa tavoitellaankin kasvua vain niillä talouden alueilla, joilla se luo hyvinvoinnin edellytyksiä ja pyritään tietoisesti supistamaan niitä talouden alueita, jotka heikentävät hyvinvoinnin edellytyksiä” (artikkelikirja 2)

“Hyvinvointitalouden idea on, että talouskasvu tarvitsee hyvinvointia. Ilman koulutettuja, terveitä ja hyvinvoivia ihmisiä ei ole mahdollista rakentaa tuotantoa, jonka varassa talouskasvu syntyy.” (artikkelikirja 2)

Varovainen talouskasvumyönteisyys näyttää aineiston perusteella kiistanalaiselta kysymykseltä. Osa kirjoittajista suhtautuu kasvutalouteen penseämmin, kun taas osa ottaa kantaa hahmottelemalla käsitystä terveenä pidettävästä talouskasvusta. Aineistosta voidaan kuitenkin nähdä selkeä kritiikki hinnalla millä hyvänsä ensisijaistetulle talouskasvulle. Uusklassisen taloustieteen talouskasvuodotus nähdään osana ajankohtaisia talous- ja yhteiskuntapoliittisia ongelmia. Löyhästi hahmoteltu hyvinvointilähtöinen talouskasvu taas nähdään hyvinvointitoimien rahoittajana ilman ihmisen ja ympäristön pahoinvointikuormaa lisääviä vaikutuksia.

Hyvinvointitalousajatteluun oleellisesti kuuluvana osana nähdään investoinnit. Niiden myönteistä merkitystä hyvinvoinnille korostetaan toistuvasti. Yhtä monta kertaa törmätään kuitenkin myös investointiajattelun perivihollisiin: uusklassisen taloustieteen jäykkiin rakenteisiin ja lyhytjänteiseen talousohjaamiseen. Keskeiseksi kysymykseksi muodostuu, miten purkaa näitä toimintaa estäviä rakenteita, semminkin kun valtavirtataloustieteen niukasta perusteluvalikoimasta ei löydy muutoksien tekemiselle juurikaan tukea. Hyvinvointitaloustoimijoiden ääni uhkaa jäädä niiden rakenteiden hiljentämäksi, joita se kyseenalaistaa. Varovaisen myönteinen suhtautuminen talouskasvuun voisikin olla ratkaisun hakemista tälle ristiriidalle: talouskasvu nähdään markkinataloudessa investointien rakennusaineena ja toisaalta onnistuneet investoinnit saisivat arvostusta tuottaessaan talouskasvua.

5.3. Taloustieteen uudelleenpolitisointi

Uusklassista taloustiedettä on sen alkuajoista lähtien pyritty irrottamaan poliittisuudesta. Taloustieteen lakeja on haluttu luonnollistaa ja luoda kuvaa taloudesta itsenäisesti toimivana, luonnontiedemäisenä tieteenalana, jota voi ymmärtää vain syvällisellä asiantuntijuudella. Aineiston perusteella hyvinvointitalous ei pyri poistamaan asiantuntijuuden merkitystä, mutta teknokraattiselle kehityskululle se on selkeä vasta-argumentti.

“Tällä hetkellä yksi suurimmista esteistä hyvinvointitalouspolitiikalle on poliittisen ja taloudellisen vallan keskittyminen, ja valtaepätasapaino politiikan tekijöiden, yritysten ja kansalaisyhteiskunnan välillä.” (artikkelikirja 2)

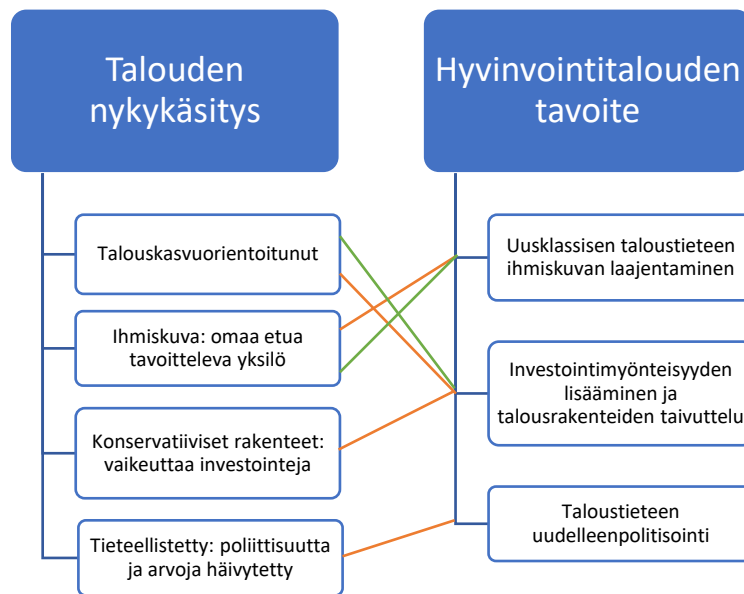
Aineiston perusteella hyvinvointitaloudessa luotetaan yhteistyöhön ja eri alojen asiantuntijuuksien integraatioon. Myös kansalaisdemokratialle ja vallan hajauttamiselle näyttää olevan tilausta.

“Julkisessa talouskeskustelussa usein vaaditaan, että talouspolitiikan pitää perustua asiantuntijatietoon ja talouden omaan logiikkaan. Hyvinvointitalousajattelu haastaa tämän näkökulman ja painottaa, että demokraattisessa yhteiskunnassa kansan enemmistön tahdon mukainen politiikka on myös taloudellisesti kannattavaa.” (artikkelikirja 1)

Hyvinvointitalous näyttää tunnistavan talouden tieteellistämisen ja siitä koituvat seuraukset. Hyvinvointitalous ei tarjoa ratkaisuksi vain valtiollisen puuttumisen vahvistamista, vaan ehdottaa kansalaisyhteiskunnan voimakkaampaa osallistumista talouskeskusteluun. Demokratian kasvattamiseksi joutuu törmäyskurssille uusklassista taloustiedettä myötäilevän uusliberalismin kanssa, joka ei suhtaudu suopeasti kansalaisdemokratiaan. Hyvinvointitalouden ehdotus on vastakkainen myös sille uusliberalistiselle oletukselle, etteivät ihmiset pysty tekemään valistuneita taluspäätöksiä edes hyvin informoituina.

Alla olevassa kuviossa havainnollistuu ja tiivistyy hyvinvointitalouden ja talouden nykykäsitteiden suhde. Kuvion vasemmalla puolella näkyy tutkielman teoreettisessa osuudessa analyysin tueksi koostamani tukiranka talouden nykykäsitteistä. Oikealla puolella taas on hyvinvointitalouden tavoitteiksi muotoilemani tiivistykset analyysin tuloksista. Hyvinvointitalous haluaa laajentaa uusklassisen taloustieteen uusliberalistista ihmiskäsitystä omaa etuaan tavoittelevasta rationalistisesta yksilöstä. Hyvinvointitaloudessa otetaan huomioon ihmisen kokonaisvaltaisuus sekä arvoin, ideologioihin ja epäloogisuuksiin perustuva käyttäytyminen. Toisaalta hyvinvointitaloudessa ihminen nähdään myös rationaalisena ja tätä oletusta käytetään myös omien tavoitteiden edistämiseen. Tällaisena tavoitteena voidaan pitää investointimyönteisyyden lisäämistä ja talousrakenteiden taivuttelua. Hyvinvointitaloudessa investointeja yritetään edistää vetoamalla ihmisen rationaliteettiin, mutta ongelmaksi muodostuvat konservatiiviset talousrakenteet, joille hyvinvointitalous voidaan nähdä vasta-argumenttina. Talouskasvuun hyvinvointitalous

suhtautuu kaksijakoisesti pitäen sitä toisaalta toistaiseksi parhaana tapana taata universaalialla hyvinvointipolitiikkaa, toisaalta taas mahdottomana ja kestäättömänä. Taloustieteen poliittisuuden häivyttämiseen hyvinvointitalous suhtautuu yksiselitteisen kielteisesti. Hyvinvointitalous haluaa palauttaa talouden tunnustetun yhteyden ideologioihin ja poliittisuuteen, sekä laventaa kansalaisyhteiskunnan mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen talouskeskusteluun.

Kuvio 1. Hyvinvointitalouden tavoitteiden suhde talouden nykykäsityksiin. Punaiset viivat kuvaavat mille hyvinvointitalous toimii vasta-argumenttina, vihreät viivat kertovat yhteneväisyyksistä teemojen välillä.

6. Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut hyvinvointitalouden käsitettä Sosten julkaisemassa aineistossa. Tutkimustehtävänani on ollut selvittää, millaisena hyvinvointitalouden käsite nähdään Sosten asiantuntijajulkaisuissa sekä tarkastella, millainen hyvinvointitalouden suhde on talouden nykykäsityksiin. Tutkielman teoreettisena jäsentäjänä on toiminut länsimaissa valtavirtaisena pidettävä uusklassinen taloustiede. Aineisto on analysoitu teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmin.

Tutkielman analyysin perusteella voidaan todeta, että hyvinvointitalous nähdään aineistossa potentiaalisena ratkaisijana ja paremman politiikan tekijänä sekä investointina tulevaisuuteen ja vastalauseena valtavirtataloustieteelle. Toisaalta se nähdään myös riittämättömänä ja rajallisena. Kun tarkastellaan hyvinvointitalouden käsitteen suhdetta talouden nykykäsityksiin, voidaan hyvinvointitaloustoimijoiden tavoitteina nähdä uusklassisen taloustieteen ihmiskuvan laajentaminen, investointimyönteisyyden lisääminen ja talousrakenteiden taivuttelu sekä taloustieteen uudelleenpolitisointi.

Tutkielman johdannossa toin esiin aikaamme kuvaavat kehityskulut talouden korostamisesta sekä sosiaalisen vanhanaikaistamisesta. Karjalainen ja Palola (2011) kuvailevat ”sosiaalisen” alueen kapeutumista, mutta näkevät toisaalta tämän muutoksen kuuluvan yhteiskuntien normaaliin kehitykseen. Näin muutosta ei välttämättä koeta uhaksi sosiaalisen olemassaololle. Sen sijaan sosiaalinen ja sosiaalipolitiikka on sijoitettava uudelleen muuttuneisiin kehyksiin. (Karjalainen & Palola 2011, 10–11.) Sosiaalisen alueen kapeutumista kuvaa myös sosiaalipolitiikan kielen korvautuminen hyvinvoinnin käsitteillä (Väärälä 2011, 40). Tutkielman aineistossa hyvinvointitaloutta ehdotetaan uudelleen nimetyksi hyvinvointivaltioksi tai sosiaalipolitiikan rinnakkaiskäsitteeksi. Hyvinvointitalous voidaan nähdä yhtenä tapana muovata sosiaalisen aluetta talouden ylivallan aikakauteen sopivaksi. Ottamalla tilaa taloudelta ja yhdistämällä se sosiaalisen alueeseen saadaan validoitua hyvinvointitalouden tavoitteita ja lisättyä näin toimintamahdollisuuksia.

Aineistossa huomio kiinnittyy siihen, kuinka paljon hyvinvointitaloutta joudutaan perustelemaan taloustieteen kielellä ja lainalaisuuksilla. Sen investointiluonnetta pyritään oikeuttamaan pitkän aikavälin kustannussäästöillä. Teksteissä halutaan löytää hyvinvointivaikutuksia mittaavia talousmittareita, koska sen koetaan olevan toistaiseksi vaikuttavin tapa osoittaa hyvinvointitalouden kustannustehokkuus. Mielenkiintoista onkin pohtia sitä, missä määrin hyvinvointitaloutta voidaan julkisessa keskustelussa perustella hyvinvoinnilla. Siitäkin huolimatta, että hyvinvointitaloudelle tärkeä arvo on asettaa hyvinvointi kaiken taloudellisen toiminnan keskiöön, se joutuu oikeuttamaan tämän arvovalinnan taloudellisin perustein.

Tässä oikeuttamisprosessissa hyvinvointitalous tulee käyttäneeksi samaa oletusta rationaalisesti omaa taloudellista etuaan preferoivasta yksilöstä, jota se muutoin kritisoi. Asetelma näyttää muuttuvan mielenkiintoisella tavalla päinvastaiseksi, vaikka palikat eivät

vaihtu: uusklassinen taloustiede sanoo yksilön oman edun olevan lopulta kaikkien yhteinen etu, kun taas hyvinvointitalous uskoo, että yhteisen edun kautta saavutetaan yksilön oma etu. Haasteeksi nousee osoittaa yhteisen edun olevan sekä moraalisesti oikein, että taloudellisesti tehokasta.

Hyvinvointitalous voidaan nähdä yhtenä mahdollisena vastauksena johdannossa esittämääni Reijo Väärälän (2011, 31) kysymykseen siitä, mikä meidän aikamme eetos voisi nousta talouspuheen rinnalle. Hyvinvointitalous korostaa talouden välineellistä luonnetta ja muistuttaa, että talous on vain yksi yhteiskunnan monista vaikuttavista osa-alueista. Talouden kriisit laajenevat hyvinvointivaltion universalismin lupaukseen lisäten epäilyksiä sosiaalisten oikeuksien ja hoivan laajuuden mahdollisuuksista (em., 32). Hyvinvointitalouden vastaus on korostaa sosiaalisten oikeuksien universaalia luonnetta ja muistuttaa poliittisuuden merkityksestä arvoihin liittyvien kysymysten kohdalla. Näin hyvinvointitaloudessa voidaan nähdä kykyä universalismin uudelleen muotoiluun tai vähintäänkin halua välttää Anttosen ja Sipilän (2010) aiemmin tutkielmassa esitetty epäily universalismin väistymisestä. Hyvinvointitalouden keskeisinä vahvuuksina voidaan tutkielman perusteella nähdä sen kyky visioida parempaa tulevaisuutta ja luoda toivoa sen saavuttamisesta. Hyvinvointitalouden arvot ovat yleisesti jaettuina, jolloin kansalaistoiminta sen ympärillä lisää joukkovoimaa ja tuo näkyvyyttä. Hyvinvointitalous voi antaa toimijuuden tunnetta ja välineitä niin yksittäisille kansalaisille, yhteisöille, kun kokonaisille yhteiskuntien liittoutumillekin.

Hyvinvointitalouden haasteina voidaan tutkielman perusteella nähdä konkretian puutteen ohella sen toimintamahdollisuuksia rajoittava talouden toimintakenttä. Hyvinvointitalous joutuu toimimaan paradoksaalisesti vallitsevan talousparadigman sisällä, mutta eri tavoittein. Tällöin se uhkaa jäädä talousparadigman vangiksi tai kesyttämäksi. Aineistosta käy ilmi, miten hyvinvointitalous törmää kerta toisensa jälkeen valtavirtatalouden muuttumattomuutta vaativiin rakenteisiin. Näitä rakenteita pyritään taivuttelemaan vetoamalla uusklassisen taloustieteen ihmiskuvan rationaliteettiin. Muistutetaan, että pitkän tähtäimen hyvinvointi-investoinnit maksavat itsensä takaisin monin verroin. Huomautetaan, että lyhytjänteinen talousohjaaminen saattaa siksikin rikkoa omia lainalaisuuksiaan vastaan. Tämä kaikki tehdään teknokratiaa ja tieteellistämistä rikkovalla tavalla käyttäen talousasiantuntijoiden lisäksi

kansalaisyhteisöjen yhteenliittymiä ja demokraattisen vaikuttamisen keinoja. Paradigman muuttuminen on hidasta, mutta toisaalta väistämätöntä ja alituisesti käynnissä olevaa.

Tutkielmani aineisto jättää paljon aineksia seuraaville kiinnostuneille. Hyvinvointitalous voisi hyötyä ihmiskäsityksensä tarkemmasta määrittelystä ja asiantuntijayhteistyöstä ainakin ympäristö- ja tasa-arvotemojen ympärillä. Luontevina jatkokysymyksinä voisi pohtia hyvinvointitalouden hyvinvointikäsityksiä, hyvinvointitalouden politiikkaidean leviämisprosessia tai hyvinvointitalouden suhdetta muihin samankaltaisiin avauksiin kotimaassa ja kansainvälisesti. Myös kansalaisvaikuttamisen ja demokratian yhteydet hyvinvointitalouteen ja talouskeskusteluun ovat relevantteja kysymyksiä.

Tulevaisuuden hyvinvointitalouden haasteeksi saattaa nousta sen toimintaympäristön arvaamattomuus. Suuret kehityskulut, kuten ilmastonmuutos ja sen mukanaan tuoma muuttoliike ovat jossain määrin mahdollisia ennakoita. Sen sijaan talous toimintaympäristönä on osoittanut olevansa kriisiherkkä ja nopeasti reagoiva. Viime aikoina kärjistynyt turvallisuustilanne Euroopassa luo ennakoimattomuutta, jonka seurauksia voi olla vaikea kuvitella. Toisaalta hyvinvointitaloudesta on jo nyt toivottu ratkaisijaa hyvin monen tasoihin ongelmiin. Hyvinvointitaloudellista ajattelua edistämällä voi olla mahdollista vastata paitsi nyt tiedossa oleviin haasteisiin, myös kasvattaa yhteiskunnan resilienssiä sopeutua yllättäviin muutoksiin ja säilyttää kyky nähdä edelleen se, millainen on toivottu tulevaisuus.

Lähteet

Ahokas, Jussi (2021) Hyvinvointitalouden idea EU-politiikassa. Poliittinen Talous, 9(1), 118–126. <https://doi.org/10.51810/pt.107313>.

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2010) Universalismi Britannian ja Pohjoismaiden sosiaalipoliitikassa. Janus 18 (2). <https://journal.fi/janus/article/view/50556/15310> Viitattu 14.5.2022.

Chang, Ha-Joon (2017) Taloustiede: käyttäjän opas. Helsinki: Into.

Coscieme, [Luca](#) & [Mortensen, Lars F](#) & [Sutton](#), Paul & Kubiszewski, Ida & [Costanza](#), Robert & Trebeck, [Katherine](#) & Pulselli, [Federico M](#) & [Giannetti, Biagio F.](#) & Fioramonti, Lorenzo (2019) [Overcoming the Myths of Mainstream Economics to Enable a New Wellbeing Economy](#). Sustainability, 11(16). <https://doi.org/10.3390/su11164374> Viitattu 15.5.2022.

Costanza, Robert & Erickson, Jon D. & Farley, Joshua & Kubiszewski, Ida (2020) Sustainable Wellbeing Futures : a Research and Action Agenda for Ecological Economics. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

Fioramonti, Lorenzo & Coscieme, Luca & Costanza, Robert & Kubiszewski, Ida & Trebeck, Katherine & Wallis, Stewart & Roberts, Debra & Mortensen, Lars F & Pickett, Kate E & Wilkinson, Richard & Ragnarsdóttir, Kristín Vala & McGlade, Jacqueline & Lovins, Hunter & De Vogli, Roberto (2022) Wellbeing Economy: An Effective Paradigm to Mainstream Post-Growth Policies? Ecological economics 192.

Hagfors, Robert & Kajanoja, Jouko (2011) Hyvän kehän teoria. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi: Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 169–190.

Jakonen, Mikko (2015) Talous ja työ prekaarissa yhteiskunnassa. Teoksessa Mikko Jakonen & Tina Silvasti (toim.) Talouden uudet muodot. Helsinki: Into. 92–121.

Joutsenvirta, Maria & Hirvilampi, Tuuli & Ulvila, Marko & Wilén, Kristoffer (2016) Talous kasvun jälkeen. Helsinki: Gaudeamus.

Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Korkman, Sixten (2016) Moraalin merkitys taloudelle. Teoksessa Sari Kivistö & Sami Pihlström & Mikko Tolonen (toim.) Talous & moraalit. Helsinki: Gaudeamus. 25–45.

Lindholm, Christer (2019) Totuudenjälkeinen talouspolitiikka Thatcherista Trumpiin. Tampere: Vastapaino.

Löppönen, Paavo (2017) Vapauden markkinat: uusliberalismin kertomus. Tampere: Vastapaino.

Naskali, Arto (2015) Kohti ekosysteemitaloutta. Tutkimus ekologisen taloustieteen perusteista ja mahdollisuuksista. Itä-Suomen yliopisto. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Palola, Elina & Karjalainen, Vappu (2011) Johdanto. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) Sosiaalipolitiikka: hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 5–11.

Patomäki, Heikki (2007) Uusliberalismi Suomessa. Helsinki: WSOY

Patomäki, Heikki (2014) Suomen talouspolitiikan tulevaisuus. Helsinki: Into.

Saari, Juho (2011a) Johdanto. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi: Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 9–32.

Saari, Juho (2011b) Hyvinvoinnin tulevaisuus. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi: Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 337–361.

Soste (2021a) Yhdessä tehty hyvä elämä kaikille. <https://www.soste.fi/yhdessa-tehty-hyva-elama-kaikille/> Viitattu 15.5.2022.

Soste (2021b) Sosten kansainvälinen työ. <https://www.soste.fi/sosten-kansainvalinen-tyo/> Viitattu 15.5.2022.

Soste (2018) Sosten strategia 2018–2022. https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2018/12/sosten_strategia_14.2.2018.pdf Viitattu 15.5.2022.

Teivainen, Teivo (2016) Ekonomismi ja demokratian tulevaisuus. Teoksessa Sari Kivistö & Sami Pihlström & Mikko Tolonen (toim.) Talous & moraali. Helsinki: Gaudeamus. 107–124.

Tolonen, Mikko & Kivistö, Sari & Pihlström, Sami (2016) Johdanto: onko kaikki kaupan? Teoksessa Sari Kivistö & Sami Pihlström & Mikko Tolonen (toim.) Talous & moraali. Helsinki: Gaudeamus. 7–24.

Tuomala, Matti (2019) Markkinat, valtio ja eriarvoisuus. Tampere: Vastapaino.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Väärälä, Reijo (2011) Sosiaalinen murroksessa – kuka meitä ohjaa? Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) Sosiaalipolitiikka: hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 30–46.